

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Tévhitek a szakértői minőségbiztosítás fogalma kapcsán: Minőségbiztosítás-e az igazságügyi
szakértők törvényben előírt értékelése?¹**

Szerző:

Nogel Mónika

2019. január 15.

A szakértői véleményekkel szembeni megnövekedett elvárások hazánkban a 2010-es évek elejétől csúcsosodtak ki. Az új tendenciák olyan változásokat idéztek elő, amelyek hazánkban is életre hívták a szakértői tevékenység minden részletre kiterjedő, átfogó elemzését és újraszabályozását.

Az alapvető jogok biztosa 2014-ben áttekintette az igazságügyi szakértői eljárásokkal kapcsolatos visszasságok - elsősorban az eljárások elhúzódásának hátterét -, és a helyzet megoldásáért az igazságügyi miniszterhez fordult. A lépés előzményét az AJB-4921/2016. számú és AJB-512/2013. számú ügyek jelentették.

A Kúria Elnöke 2014. március 14. napján meghozta a 2014.El.II.JGY.1/1-65. számú határozatát egy joggyakorlat-elemző csoport felállításáról, amelynek tevékenységi körét „A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban” tárgykörének vizsgálatában határozta meg. A dokumentum az „Összefoglaló vélemény - A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)” (a továbbiakban: Összefoglaló vélemény) címet kapta. Az Összefoglaló vélemény leszögezi: „A Joggyakorlat- Elemző Csoport az Összefoglaló Vélemény szerkezeti felépítésének és tartalmi kereteinek a kialakítása során a vizsgálat tárgyát képező jogi probléma dogmatikai sajátosságaiából indult ki.” A tanulmányok a szakértői bizonyítás fent említett tíz részterülete köré szerveződnek akként, hogy tíz viszonylag önálló fejezet formájában járják körül a szakértői bizonyítás nagy témakörét.“

Az Összefoglaló vélemény tanulmányai számos kritikát fogalmaznak meg a szakértői működéssel, a szakvélemények minőségével kapcsolatban. A kritikák az alábbi kérdések köré csoportosíthatók:

- a szakértővé válás a megfelelő végzettséggel és szakmai gyakorlati idővel rendelkező személyek alanyi joga,
- a szaktudás minőségének igazolására szolgáló, a szaktudás tartalmi vizsgálatát is magában foglaló követelmények hiánya,
- szakértői minőségbiztosítás hiánya,
- módszertani levelek hiánya,
- a kirendelések aránytalansága,

- szakértők jogi ismereteinek hiánya,
- a szakterületi definíciók egyértelműségének hiánya,
- a szakértői névjegyzék kevés információt tartalmaz a szakértő tényleges kompetenciájáról,
- a szakvélemények késedelmes előterjesztése,
- a szakértői kamara nem megfelelő működése.

A Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoportja által elkészített összefoglaló jelentésben a szerzők több tekintetben kitérnek a szakértői minőségbiztosítás kérdéskörére is.

Wirth Béla tanulmányában felteszi a kérdést, hogy az igazságügyi szakértővé váláshoz önmagában elegendő-e a jogszabályokban meghatározott szaktudás és szakmai ismeretek objektív tényének a formai megléte. Szerinte már a szakértői névjegyzékbe történő felvételkor szükséges lenne a szaktudás minőségének igazolására szolgáló, a szaktudás tartalmi vizsgálatát is magában foglaló követelményeknek (pl. szakirodalmi publikációk, másoddiploma, tudományos fokozat megléte stb.) való megfelelés, továbbá a későbbi működés során a szakterülethez igazodó, elsősorban az egyéni minőségbiztosítási követelmények bevezetése.² Kifejti azt is, hogy a minőségbiztosítási követelmények bevezetése - többek között - a módszertani levelekre vonatkozó szabályozás tartalmi újragondolásával képzelhető el, természetesen figyelembe véve a szakértő függetlenségének törvényi követelményét is.³

Pótorné Nagy Zsuzsanna tanulmányában leszögezi, hogy a szakértők szakmai tevékenységének mikéntje az e tevékenység végzésére jogosult intézményekben, az alkalmazotti rendszer követelményi rendszere okán kontrollált, de a szakértők nagy része, a névjegyzékben szereplő „többiek” esetén nem. A tevékenységi adatok paramétereit vonatkozásában adatgyűjtés sincs. A szakértő-mentorral történő együttműködés, a szakértőjelölti tényleges munkavégzés valóságtartalma kételyes. A szakmai működés alapjainak lerakása és további fejlesztése terén hiányoznak a szakértő-kirendelő közötti szakmai fórumok, a kötetlen szakmai beszélgetések, viták, konzultációk.⁴

² WIRTH, 2014. 45. o.

³ UO.

⁴ PÓTORNÉ, 2014. 115. o.

Láng László véleménye szerint indokolt lehetne az igazságügyi szakértők, szakértői intézmények egyéni minőségbiztosításának bevezetése, különösen pergazdaságossági okokból, ugyanis a szakvélemény többszöri kiegészítése, illetőleg a hiányosságok más szakértő kirendelése útján történő kiküszöbölése a büntető eljárások indokolatlan elhúzódásával, illetőleg költségtöbblettel is jár. ⁵

Agárdi Tamás hozzáteszi, hogy az amúgyis szükséges szakértői képzés - és az újonnan belépő minőségbiztosítás - kerüljön a MISZK⁶-hez, annak terheivel és hozamával együtt.⁷

A szakértőkkel kapcsolatos reformok fontos mérföldköve volt a 2014. évi igazságügyi miniszteri munkaprogram, amelynek már központi eleme volt az „igazságügybe” vetett közbizalom erősítése.

Ennek eredményeként született meg az új szakértői törvény⁸ (Iszktv.). A törvény megalkotása maguk a szakértők is egyetértettek abban, hogy szakmai megbecsülésük növelése, a szakértői tevékenységbe vetett bizalom fokozása érdekében szükséges olyan szabályok megalkotása, melyek a szakértői munka megbízhatóságát növelik. A törvény megalkotásának egyik deklarált célja volt a „szakértői minőségbiztosítás” megteremtése. Az új törvény valóban tartalmaz néhány minőségügyi szempontból előremutató módosítást, korántsem állíthatjuk, hogy az említett „minőségbiztosítás” ma működne.

Akik arra hivatkoznak, hogy az új törvény megalkotta a szakértői minőségbiztosítási rendszert, azok azt általában tévesen az Iszktv. 17-22. §-a szerint előírt, a szakértők munkájának értékelésével azonosítják. A törvény által felépített értékelési rendszer ugyan a minőségirányítási folyamat szerves részének tekintendő, azonban egyrészt nem azonosítható a szakértői minőségbiztosítással, másrészt megítélésem szerint a törvényben megfogalmazott ellenőrzési szempontok alapján az értékelés inkább a minőség ellenőrzésének feleltethető meg. Ez pedig a minőségbiztosítási rendszer által előírt követelmények teljesülésének csupán a mérése.

⁵ LÁNG, 2014.

⁶ Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara

⁷ AGÁRDI 2014., 120. o.

⁸ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről

Az Iszktv. értelmében az igazságügyi szakértők munkáját - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - az Iszktv. rendelkezései és a miniszter - egyelőre meg nem alkotott⁹ - rendeletében meghatározott részletes szabályok szerint értékelni kell. Az értékelés célja az igazságügyi szakértő munkájának elfogulatlan megítélése, a teljesítményét befolyásoló ismeretek, képességek és személyiségjegyek feltárása, ezáltal a szakmai fejlődésének az elősegítése.¹⁰

Az Iszktv. 17. § (3) bekezdése értelmében az értékelést megalapozó vizsgálatnak - alapvetően a jogerősen befejezett vagy véglegessé vált döntéssel lezárt ügyek alapján - fel kell tárnia az igazságügyi szakértő gyakorlatát, különös tekintettel arra, hogy

- a) a szakvélemény előkészítése, elkészítése, valamint előterjesztése a vonatkozó jogszabályoknak megfelelt-e,
- b) az igazságügyi szakértő a jogszabályok és a hatóság által előírt határidőket és az ügyviteli, valamint adatkezelési szabályokat megtartotta-e,
- c) az igazságügyi szakértő a hatóság által feltett kérdések közül valamennyi kérdésben véleményt nyilvánított-e,
- d) az igazságügyi szakértő a hatóságokkal megfelelően együttműködött-e, a jogszabályban előírt kötelező bejelentési kötelezettségeinek eleget tett-e,
- e) a szakvélemény megszerkesztése a jogszabályoknak és a releváns szakmai gyakorlatnak megfelelően, a hatóságok és a Kamara által elvárt megfelelő szakmai színvonalon történt-e,
- f) az igazságügyi szakértő a rá vonatkozó továbbképzési követelményeknek eleget tett-e, valamint azok eredményeit a szakmai tevékenységébe megfelelően integrálta-e,
- g) az igazságügyi szakértő munkája során segédszemélyzet, szakkonzultáns, illetve szakértőjelölt közreműködését igénybe vette-e, és
- h) az igazságügyi szakértőre vonatkozó jogszabályi előírásoknak, kamarai és egyéb szakmai szabályzatoknak, az adott szakterületen kiadott szakértői módszertani leveleknek az igazságügyi szakértő eljárása megfelelt-e.

⁹ 2019.02.15-i állapot

¹⁰ Iszktv. 17. § (2) bek.

A 17. § (4) bek. alapján az igazságügyi szakértő munkáját abból a szempontból is szükséges vizsgálni, hogy az általa adott szakvélemény mennyiben volt felhasználható a hatóság eljárásában. A törvény szerint a szakvélemény felhasználhatóságát alapvetően nem érinti, ha a hatóság döntését más szakvéleményre vagy egyéb bizonyítékra alapította, és a később beszerzett bizonyíték igénybevétele nem az igazságügyi szakértő szakvéleményének fogyatékoságai indokolták.

A névjegyzékbe felvett igazságügyi szakértő tevékenységét a névjegyzékbe történő felvételt követő második évben, legkésőbb az igazságügyi szakértő névjegyzékbe történő felvételt követő tizennyolc hónapon belül, ezt követően pedig ötévente értékelni kell. Soron kívül értékelni kell az igazságügyi szakértő tevékenységét, ha az igazságügyi szakértő ezt maga kéri vagy a szakértővel szemben a hatóság részéről a névjegyzéket vezető hatóság jelzésére kerül sor (Iszktv. 55. §).

A minőségbiztosítási bizottság a vizsgálat lefolytatására háromtagú szakmai értékelő tanácsot jelöl ki. A szakmai értékelő tanácsot a minőségbiztosítási bizottság egy tagja vezeti; a szakmai értékelő tanács további két tagját az értékeléssel érintett szakterületen alapított szakmai tagozatból, elsősorban a miniszter rendeletében meghatározott külön minősítéssel rendelkező igazságügyi szakértők közül kell kijelölni. Amennyiben az igazságügyi szakértő tevékenységét több szakterületen végzi, minden szakterületen további egy tanácstagot kell kijelölni, az adott szakterületen érintett tagozatból.¹¹

Külön minősítéssel rendelkező igazságügyi szakértő a törvény szerint olyan igazságügyi szakértő, aki nemzetközi vagy hazai szakmai szervezet akkreditált minősítő testülete által létrehozott személyi szakmai minősítést szerzett, amely garantálja az adott szakterületen a kiemelkedő képzettséget és szakértelmet, illetve a szakmai tapasztalatot, a folyamatos szakmai fejlődést és függetlenséget.¹² A „nemzetközi vagy hazai szakmai szervezet akkreditált minősítő testülete“, mint entitás véleményem szerint megfoghatatlan. Hazai viszonylatban a Nemzeti Akkreditáló Hatóság (a továbbiakban: NAH) töltheti be ezt a szerepet, ugyanakkor kérdéses, hogy mégis melyik szabvány szerinti tanúsítást várna el a törvény. Nehezen értelmezhető a „nemzetközi“ jelző is. A nemzetközi és az európai

¹¹ Iszktv. 19. § (2) bek.

¹² Iszktv. 2. § 11. pont

szabványokat szabványként közzétenni Magyarországon csak nemzeti szabványként lehet.¹³ Minthogy hazánkban akkreditált státuszt vagy a NAH ad, vagy a külföldi státuszt elismeri, utóbbi esetben az elismeréssel a NAH saját akkreditálási eljárásával egyenértékűnek minősíti a külföldi akkreditáló szervezet által lefolytatott akkreditálási eljárást és az annak alapján odaítélt akkreditált státuszt. Tehát, olyan akkreditált státusz, amit valaki külföldön szerzett meg de azt a NAH nem ismerte el, lényegében nem minősül akkreditáltnak, azaz a törvényi szabályozás teljesen értelmezhetetlen.

A törvény szerint az igazságügyi szakértő értékelését a szakmai értékelő tanács a minőségbiztosítási bizottság elé terjeszti. Az értékelésben csak tényszerűen megalapozott megállapítások lehetnek. Az igazságügyi szakértő értékelését a minőségbiztosítási bizottság határozattal fogadja el. Az értékelés eredményeként az igazságügyi szakértő kiválóan alkalmas, alkalmas vagy alkalmatlan minősítést kap.¹⁴

Bár a jogalkotó célja tiszteletreméltó, illetve a szakértői munka értékelését én is elengedhetetlennek tartom, véleményem szerint jelen formájában a szabályozás teljesen elhibázott.

Azon túlmenően, hogy az értékelés - részben a törvényi szabályozás egyes tisztázatlan elemei, a vonatkozó miniszteri rendelet megalkotásának elmulasztása, másrészt gyakorlati problémák (gyakorlatban megvalósíthatatlan rövid határidők, az értékelő szakértők hatalmas munkaterhe, költségforrás hiánya stb. miatt) - a mai napig nem kezdődött meg, maga a folyamat és az előírt értékelési szempontok is sürgősen revízióra szorulnak.

Eleve az értékelés törvényben meghatározott célja is problémás. Az Iszktv. 17. § (2) bekezdése szerint ugyanis az értékelés célja - többek között - az igazságügyi szakértő teljesítményét befolyásoló ismeretek, képességek és személyiségjegyek (sic!) feltárása. Azt gondolom, hogy erősen megkérdőjelezhető, milyen alapon vizsgálhatná az értékelő bizottság a szakértő személyiségjegyeit, főleg, ha a szakértői kinevezés feltételei között nincs olyan meghatározott kívánatos vagy éppen nem kívánatos személyiségjegy, ami befolyásolná a szakértővé válást. Másrészt, meglátásom szerint a

¹³ a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 5.§ (2) bek

¹⁴ Iszktv. 21. § (1) - (2) bek.

törvény fogalomhasználata megfoghatatlan, és eléggé kétséges, hogy mennyire lehet alkalmas a bizottság a személyiségjegyek vizsgálatára, tekintve, hogy az alapvetően pszichológus végzettséget kíván meg.

Ezen túlmenően a törvényben előírt egyes értékelési szempontok sok esetben megvalósíthatatlanok. Például a módszertani vélemények hiánya miatt nem értékelhető, hogy a vonatkozó módszertani leveleknek eleget tett-e a szakértő - (Iszktv. 17. § (3) bek. h) pont). A törvény fogalomhasználata több helyen nem egyértelmű, pl. nem értelmezhető, mit jelent, hogy értékelni kell, hogy a szakértő megfelelően együttműködött-e a kirendelővel (Iszktv. 17. § (3) bek.d) pont), a szakvélemény megszerkesztése (...) a Kamara által elvárt megfelelő szakmai színvonalon történt-e (Iszktv. 17. § (3) bek. e) pont), az igazságügyi szakértő a továbbképzési követelmények eredményeit a szakmai tevékenységébe megfelelően integrálta-e (Iszktv. 17. § (3) bek. f) pont). A „megfelelő” kifejezés véleményem szerint súlyosan sérti a jogbiztonságot¹⁵, és nem zárja ki az önkényes értékelés lehetőségét.

Az értékelési rendszer ezen felül szakmailag indokolatlan értékelési szempontokat is tartalmaz. Milyen jelentőséggel bírhat azt értékelni, hogy az igazságügyi szakértő munkája során segédszemélyzet, szakkonzultáns, illetve szakértőjelölt közreműködését igénybe vette-e (Iszktv. 17. § (3) bek. g) pont) ?.

Hasonlóan károsnak tartom azt az értékelési szempontot, hogy a szakvélemény „felhasználhatóságát” is a vizsgálat tárgyává teszi. A szakvélemény tényleges felhasználása semmit sem mond a szakvélemény minőségéről. A szakvélemény értékelése a jogalkalmazó joga és kötelezettsége. Másrészt, a törvény nem kötelezi együttműködésre a hatóságokat és bíróságokat, hogy ügydöntő határozataikat küldjék meg az értékelő bizottságnak, a szakértő általában nem kapja meg ezeket a határozatokat, tehát önként nem tudja azokat átadni. Ezen felül adatvédelmi aggályokat is felvet ez a szabályozás, hiszen a határozatok tartalmának megismerésével a bizottság szenzitív személyes adatokat ismer meg.

¹⁵ vö. 11/1992. (III.5.) AB határozat

Véleményem szerint az értékelés az előírt továbbképzési kötelezettségek teljesítésére, a kötelező nyilvántartások (ügykönyv, adatkezelés- és adattovábbítási nyilvántartás) vezetésének ellenőrzésére, a törvényben előírt adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésének ellenőrzésére terjedhet ki.

Azon túlmenően, hogy a hatályos szabályozás a gyakorlatba nem ültethető át (ezt támasztja alá, hogy az értékelések megkezdéséhez szükséges miniszteri rendelet a mai napig nem született meg, holott a szabályozás 2017. január 1-jén lépett hatályba) és komoly jogi aggályokat vet fel, véleményem szerint egy ilyen szempontrendszerű értékelési folyamat kifejezetten káros. A fenti szempontok fenntartása esetén az értékelés végén a szakértő minősítése (kiválóan alkalmas - alkalmas - alkalmatlan) csak a szakértő megbélyegzésére alkalmas jelző lesz, és nem valódi értékmérő.

Általánosságban elmondható, hogy valamennyi minőségügyi („minőségbiztosítási”) rendszernek az az alapkérdése, hogy mit értünk azon a „minőségen” vagy „minőségi szinten”, amit a rendszer elvár az adott szolgáltatástól vagy terméktől. A szakértői tevékenységre vetítve a szakértői minőségügy („szakértői minőségbiztosítás”) alapfeladata meghatározni, milyen követelményeknek kell megfelelnie a szakértői működésnek és annak végtermékének: a szakvéleménynek. Meglátásom szerint a minőségügyi rendszer elvárhatósági alapja a szakvélemény hiteltérdemlősége (validitása, aggálytalansága), a minőségbiztosítás lépései pedig a hiteltérdemlőség biztosítékai.

Figyelembe kell venni, hogy a szakértői minőségbiztosításnak csak a keretei adhatók meg általánosságban, hiszen a konkrét szakterületek minőségirányítását és minőségbiztosítását csak az adott szakterület teremtheti meg. Tehát nem létezik általános szakértői minőségügy/minőségbiztosítás, de a szakértői minőségügyi rendszernek van szakterületektől független, általános része. Ez az egyedi, szakterületek és módszerek szintjére lebontott minőségügyi rendszerrel karöltve tudja kielégíteni a komplex minőségügyi elvárásokat. A két szintet nevezhetjük a szakértői minőségbiztosítás általános és speciális szintjének vagy általános és különös részének.¹⁶

¹⁶ bővebben lásd: NOGEL: 2018a és NOGEL: 2018b

Felhasznált irodalom jegyzéke:

- Wirth Béla: A szakértővé válás, a szakértői névjegyzék és a szakértői kompetencia egyes kérdései, In: Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye a szakértői bizonyításról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf
- Pótorné Nagy Zsuzsanna: Szakértői szemmel, In: Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye a szakértői bizonyításról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf
- Láng László: Jelentés a szakértők igénybevételéről a nyomozó ügyészségek eljárásában, In: Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye a szakértői bizonyításról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf
- Molnár Ambrus: Adatlapok értékelése, In: Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye a szakértői bizonyításról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf,
- Agárdi Tamás: Az igazságügyi szakértői kamara, In: Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye a szakértői bizonyításról, http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf
- Németh Gabriella: Az igazságügyi szakértők és a bírósági végrehajtók, forrás: http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/23_Nemeth_Gabriella.pdf
- Nogel, Mónika (a): A hazai szakértői minőségbiztosítás rendszerének vázlata és annak jelentősége a büntetőeljárásban. Magyar jog 3/2018
- Nogel, Mónika (b):Az igazságügyi szakértői vélemények hiteltérdemlősége a büntetőeljárásban c. doktori disszertációjának része. PhD - Értekezés, Pécs, 2018